

Tado Vrublevskio ryšiai su lietuvių visuomenės veikėjais

JUOZAS MARCINKEVIČIUS

Lietuvos mokslų akademijos biblioteka

Susipažinus su spausdinta medžiaga apie Tado Vrublevskio gyvenimą ir veiklą, nepavyko aptikti darbo, kuris būtų skirtas jo ryšiams su lietuvių visuomene ir jos veikėjais. Šio straipsnio tikslas panagrinėti šį klausimą.

Pagrindinis šaltinis šiai temai yra T. Vrublevskio kruopščiai kauptas ir tvarkytas jo asmeninis archyvas, kuriame saugomi jo gauti ir kitiems asmenims rašyti laišakai, jo kaip advokato teismuose gintų bylų dokumentai, spaudoje paskelbti darbai ir kita medžiaga.

T. Vrublevskio bendravimo su lietuvių visuomene pradžia reikėtų laikyti XIX a. pabaigą, kai jis po tėvų mirties 1891 m. sugrįžo iš Rusijos ir apsigyveno Vilniuje. O Vilniuje pirmieji lietuvių inteligentai pradėjo burtis jau nuo 1885 m. Pirmasis iš jų, rodos, buvo kunigas Juozas Ambraziejus, tapęs Šv. Jonų bažnyčios vikaru, vėliau apsigyvenę daktaras Antanas Povilas Vileišis ir jo brolis inžinierius Petras, įkūręs 1904 m. pirmąjį lietuvių dienraštį *Vilniaus žinios*, daktaras Andrius Domaševičius, Kazys Landsbergis, girininkas Povilas Matulionis, geležinkelininkas Valentinas Urbanavičius, inžinierius Jonas Bartkevičius, veterinarijos gydytojas Novevičius, dvarininkas Donatas Malinauskas, Boleslovas Stankevičius ir kiti.¹ Bręstant 1905–1907 m. įvykiams Rusijoje, Vilniuje jau buvo gana gausus lietuvių inteligentijos būrys.

Išsamiau susipažinti su lietuvių visuomene ir pajusti jos siekius T. Vrublevskis, kaip advokato padėjėjas, turėjo galimybę 1894 m. rugsėjo 20–29, spalio 8 d. Vilniaus teismo rūmuose svarstant Kražių bažnyčios gynėjų bylą, kuri įėjo į Lietuvos istoriją Kražių skerdynių vardu. Toje byloje jis išvelgė lietuvių tautos stichišką protestą ir nuoskaudą dėl viso to, ką ji buvo patyrusi per svetimųjų viešpatavimo šimtmetį: lietuvių kalbos ujmą iš viešojo gyvenimo, spaudos ir lietuviškų mokyklų draudimą, papročių ir tikybos niekinimą, visur kur rusų kalbos brukimą. Kražių įvykius T. Vrublevskis suvokė kaip pirmąjį varpo dūžį brėkstant lietuvių tautinio atgimimo aušrai.

Vienas iš pirmųjų padėjėjų T. Vrublevskui giliau suvokti lietuvių nacionalinio atgimimo siekius buvo Jonas Vileišis, kuris 1898 m. baigęs Petrapilio universitete Teisės fakultetą po kiek laiko atvyko į Vilnių ir T. Vrublevskio buvo priimtas į advokato padėjėjo pareigas.² Vėliau jo padėjėjais yra buvę Augustinas Janulaitis, Mykolas Biržiška ir Mykolas Römeris.³

Tadas Vrublevskis bendravo taip pat su Vilniuje gyvenusiu daktaru Andriumi Domaševičiumi, su juo susitikinėdavo ir domėjosi jo ruošiamos skaityti visuomenei paskaitos apie sociologiją turiniu⁴ ir kitais klausimais. Artimųjų jo bičiulių ratui dar iki Pirmojo pasaulinio karo priklausė Jurgis Šaulys, Albinas Rimka, A. Janulaitienė, trys broliai Biržiškos, advokatas Vladislovas Stašinskis ir kiti. Apie tai kalba ir sveikinimas T. Vrublevskui su artėjančiomis šv. Kalėdomis ir Naujaisiais metais, 1922 12 21 pasiųstas iš Drezdeno per Varšuvą A. Janulaičio, A. Janulaitienės, J. Šaulio ir A. Rimkos, kurie save priiskyrė prie T. Vrublevskui atsidavusių „senųjų bičiulių iš Gedimino miesto“.⁵

1 Lietuvių tauta : Lietuvių mokslo draugijos raštai. Vilnius, 1925. Kn. 3, sąs. 3, p. 613.

2 Lietuvos žinios. 1925, liep. 12; Vaižganto raštai. Kaunas, 1933. T. 19, p. 141.

3 Lietuvos žinios. 1925, liep. 12.

4 MAB, F. 7, b. 1053, lap. 1.

5 MAB, F. 7, b. 1115, lap. 10.

Dar labiau T. Vrublevskio ryšiams su lietuvių visuomene išsiplėsti susidarė sąlygos ėmus įgyvendinti 1905 m. Didžiojo Vilniaus seimo nutarimus. Prasidėjus valdžios represijoms, pagausėjo politinių bylų, kurių daugumą Lietuvoje gynė advokatas T. Vrublevskis. Kaip politinių bylų advokatas, jis ypač išgarsėjo po Juodosios jūros laivyno leitenanto P. Šmidto bylos. O po keleto politinių bylų gynimo Lietuvoje pasidarė ypač populiarius tarp vilniečių. Tadas Vrublevskis, raginamas demokratinių jėgų, sutiko būti renkamas į Pirmąją (veikusią 1906 m. vasarį – balandį) ir į Trečiąją (1907 m. lapkritį – 1912 m. birželį) valstybės dūmą. Tačiau dėl lenkų tautinių demokratų (endekų) priešiško nebuvo išrinktas. Įdomu pažymėti, kad T. Vrublevskį, ryžtingai pasisakantį prieš nacionalistinę vienos ar kitos tautos išskirtinumą, rinkimų metu rėmė ir dalis Vilniuje gyvenusių lietuvių. Išlikusiame lietuvių laikraščio *Šviesa*, ėjusio Vilniuje 1906–1908 m., redaktorius kunigo Juozo Ambraziejaus laiške Tadaui Vrublevskiui skaitome: „...šiuo pareiškiu savo panieką visai Maciejevičiaus stovyklai ir propagandai, o gerbiamam Mecenatui, nors Jūsų asmeniškai ir neturėjau garbės pažinti, šiuo pareiškiu savo aukštą pagarbą ir prašau tikėtis mūsų paramos rinkimų metu“.⁶ Žinoma, lietuvių paramos neužteko, kad T. Vrublevskis būtų išrinktas į Valstybės dūmą, nes Vilniaus rinkėjų dauguma, besilaikanti endekiškos orientacijos, savo balsus atidavė ne už jį.

Skaudžiai nusivylęs Vilniaus endekiška dauguma, T. Vrublevskis pasitraukia iš politinės veiklos ir dar labiau susitelkia politinių bylų gynimui. Nesuspėdamas visose dalyvauti, jis ne kartą kreipiasi paramos į lietuvių advokatą Vladislovą Stašinską, kad šis vietoj jo gintų kai kurias bylas.⁷ V. Stašinskas T. Vrublevskio prašymu 1906 m. rugsėjo 23 d. Kaune gynė Mikalojaus Katkaus, būsimosios knygos *Balanos gadynė* autoriaus, politinę bylą. Byla buvo iškelta už tai, kad M. Katkus ragino valstiečius neklausyti valdžios ir nemokėti mokesčių, o bežemiams žadėjo žemės. T. Vrublevskis šią bylą, kaip ir kai kurias kitas lietuvių bylas, buvo apsiėmęs ginti nemokamai.⁸

Ne kartą su T. Vrublevskiui dėl lietuvių politinių bylų tarėsi grafas Mikalojus Zubovas ir jo žmona Sofija Bilevičiūtė-Zubovienė, nuoširdžiai rėmę lietuvių nacionalinį judėjimą. Antai 1907 m. gegužės 1 d. S. Zubovienė savo laiške prašo ginti teisme Panevėžyje panelės Stanislaus Landsbergytės bylą, kurioje ji buvo kaltinama dėl nelegalaus vaikų mokymo Ginkūnų liaudies mokykloje. Grafienė S. Zubovienė laiške rašė: „Žinome, kad Pono garbė yra užtarnauta, todėl būtume ramūs, jeigu ponas mūsų prašymą patenkintų ir reikalą tą paimtų į širdį“.⁹

T. Vrublevskis iš tikrųjų giliai į širdį imdavo savo ginamas politines bylas ir už tai sulaukdavo žmonių dėkingumo. Tai matyti iš 1906 m. gegužės 2 d. išvažiuojamajame Vilniaus apygardos karo teismo posėdyje Šiauliuose nagrinėtos Jono Glemžos (tarpukario metu buvusio Kaune Pieno centro pirmininku) ir kitų jaunuolių bylos dėl mėginimo ginklu išvaduoti iš kalėjimo politinius kalinius. Kadangi mėginimas nepasisėkė, jaunuoliai buvo suimti, o susišaudymo metu buvo sužeisti du kalėjimo sargai, tad užpuolikams grėsė mirties bausmė.

Išgyvendami dėl Jono Glemžos ir kitų likimo, Šiaulių socialdemokratai nutarė kartu su atvykusiais tai akcijai latvių socialdemokratais (iš viso 12 žmonių grupė) dar iki teismo posėdžio užpulti kalėjimą ir išlaisvinti suimtuosius.

Atentato rengėjų prašomas grafas Vladimiras Zubovas paruošė jiems arklius po kalinių išlaisvinimo sprukti į užsienį ir pažadėjo trejus metus bėgliams teikti finansinę paramą pragyvenimui. Nors tai buvo griežtai slaptas ketinimas, apie jį sužinojo tos bylos advokatas T. Vrublevskis. Kaip prisimena vienas

6 MAB, F. 956, lap. 1.

7 MAB, F. 7, b. 1374, lap. 1.

8 MAB, F. 7, b. 1134, lap. 3.

9 MAB, F. 7, b. 1507, lap. 1-2.

atentato rengėjų, į jų slaptą pasitarimą netikėtai atšlubavo Tadas Vrublevskis ir visų didžiausiam nustebimui pasakė: „Aš žinau, kokiam žygiui jūs visi esate pasiruošę. Tačiau mano prašymas: nesiskubinkit! Aš duodu jums garbės žodį, kad Glemža gaus maksimum metų tvirtovės. Jei aš klystu, tai palaukime kariuomenės teismo sprendimo: jįsai vykdomas ne tučtuojau. Turite gražaus laiko pulti kalėjimą ir išvaduoti savo vienminčius, teismui paskelbus mirties sprendimą kaltinamiesiems. Tačiau tat negali įvykti: teismo sudėtis – seni generolai, patys turi sūnus studentus, ir aš apsiimu senus teisėjus pravirkdyti, kad jie būtų nuolaidesni, pagailėtų jaunuolių, kurių tarpe gali atsidurti ir jų pačių vaikai“.¹⁰

Atentato rengėjai nutarė nuo kalėjimo puolimo susilaikyti ir palaukti teismo sprendimo. O teismo procesas vyko kaip buvo numatęs T. Vrublevskis. Savo ginamąją kalbą jis pravirkdė senus generolus, ir teismo sprendimas buvo palyginti švelnus. Jonas Glemža ir kiti tegavo tik metus kalėti Daugpilio tvirtovėje.

Po bylos Tadas Vrublevskis iš Šiaulių buvo palydėtas su ovacijomis. Jo palydėti į geležinkelio stotį susirinko daug žmonių. Tadas Vrublevskis ir vagonas, kuriuo jis važiavo, buvo apibertas gėlėmis.

Jis ne tik teismuose gynė lietuvių politines bylas, bet teikė nukentėjusiems ir kitokią paramą. Antai už visuomeninę veiklą praradęs darbą ir patekęs į neviltingą Mykolas Biržiška 1909 m. liepos 31 d. laiške T. Vrublevskiiui iš Viekšnių apgailestauja, kad T. Vrublevskio biblioteka dar neturi tokio statuso kaip Osolinskių biblioteka ar Rapersvilio muziejus ir nėra atidaryta viešam naudojimui, antraip jis turėtų galimybę „įsitaisyti joje kokiu nors raštininku“.¹¹

M. Biržiška primena T. Vrublevskiiui, kad šis jam prižadėjo padėti susirasti darbą. Netrukus, 1909 m. rudenį, Tado Vrublevskio ir kitų rūpesčiu M. Biržiška pradėjo dirbti Vilniaus žemės banke, kuriame tuo metu dirbo Antanas Smetona, Povilas Gaidelionis ir keli kiti lietuviai.

Matyt, garsas apie politinių bylų advokatą Tada Vrublevskį, ne tik talentingą, bet ir blaiviai vertinantį lietuvių nacionalinį judėjimą, kuris dažnai konfliktuodavo ir su dalies Lietuvos lenkų interesais, buvo pasiekęs ir didžiuosius Rusijos miestus, kuriuose ėjo mokslus iš Lietuvos kilę studentai. 1908 m. vasario 8 d. laišku į Tada Vrublevskį kreipėsi Petrapilio politechnikos instituto studentas Jurgis Vieviurskis, Pažangiosios jaunimo sąjungos valdybos vardu prašydamas atvykti į tos sąjungos organizuojamą diskusijų vakarą lenkų-lietuvių santykių klausimu ir paskaityti pranešimą. Taip pat buvo klausama, ar valdžiai leidus paskaitą, bet uždraudus diskusiją, Tadas Vrublevskis nesutiktų kitą vakarą siaurame 20–30 dalyvių ratelyje tuo klausimu pasikalbėti.¹²

Turimi dokumentai neleidžia nustatyti, ar studentų rengta diskusija įvyko, tačiau T. Vrublevskio kvietimas diskutuoti klausimu, studento J. Vieviurskio žodžiais tariant, daugelio suvokiamu „iš siaurai nacionalistinių ir savitarpio neapykantos pozicijų“, rodo, jog rengėjai turėjo tikslą pasiekti susitarimą tarp lietuvių ir lenkų, o tokiam susitarimui arbitru buvo kviečiamas demokratiškas pažiūrų, objektyvus ir blaiviai mąstantis Tadas Vrublevskis.

T. Vrublevskio ryšiai, su lietuvių inteligentais užsimezgę dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą, nenutrūko ir po jo. Nepriklausomos Lietuvos politikai su Tadu Vrublevskiu ne kartą tarėsi ir diskutavo dėl Lietuvos politinės ateities. Apie tai liudija ir Lietuvos Tarybos pirmininko Antano Smetonos 1918 m. rugpjūčio 21 d. laiškelis T. Vrublevskiiui, kuriame atsiprašoma, kad A. Smetona ir jo kolegoms 15–20 minučių vėluos ir prašoma palaukti jų A. Smetonos kabinete.¹³

Lietuvai perimant Vilnių pagal Lietuvos

10 Biržiška, Viktoras. Dėl mūsų sostinės : neužgijusios žaizdos. Londonas, 1967. P. 138–139.

11 MAB, F. 7, b. 1001, lap. 1.

12 MAB, F. 7, b. 1462, lap. 1–2.

13 MAB, F. 7, b. 1355, lap. 1.

ir Tarybų Rusijos 1920 m. liepos 20 d. taikos sutartį, Tadas Vrublevskis atstovavo Lietuvai mišrioje lietuvių ir rusų komisijoje ir gynė Lietuvos interesus.

Nauja politinė situacija Lietuvos ir Lenkijos santykiuose susidarė, kai generolas L. Želigovskis slaptu J. Pilsudskio įsakymu 1920 10 09 užėmė Vilniaus kraštą. T. Vrublevskis tai vertino kaip sutarčių laužymą, į Želigovskio žygi žiūrėjo su neslepia antipatija ir manė, kad tai yra Lenkijos gėda. Vilniaus lenkų visuomenei, kurios dauguma sveikino L. Želigovskio maištą, jis šiuo klausimu atsidūrė griežtoje ir galutinėje opozicijoje.¹⁴ Tačiau jis visą laiką pasisakė, kad būtų ieškoma kelių kilusiam konfliktui tarp Lietuvos ir Lenkijos išspręsti. Todėl T. Vrublevskis su susidomėjimu sutiko 1921 m. Tautų sąjungos tarybos pirmininko Polio Hymanso (Belgijos užsienio reikalų ministro) pasiūlytą Lenkijos ir Lietuvos sutarties dėl Vilniaus klausimo sprendimo projektą, kuris į istoriją įėjo Hymanso projekto vardu. Tuo projektu Lietuva turėjo būti paversta dviejų autonominių kantonų (Kauno ir Vilniaus) federacine valstybe. Vilnius turėjo tapti Lietuvos sostine, o Lietuva ir Lenkija turėti bendrą ekonominę ir užsienio politiką ir karo metu bendrą karinę vadovybę.

Hymanso projektas kelis kartus buvo smulkiai aptartas T. Vrublevskio būte, dalyvaujant vietiniams lietuvių ir lenkų atstovams. Projekto ir kitais klausimais jis kartu su Lietuvos vyriausybės atstovu prie Tautų sąjungos karinės kontrolės komisijos Ignu Jonynu buvo nuvykęs į Kauną ir jį aptarė su Lietuvos valdžios atstovais, tarp jų ir su dr. Kaziu Griniumi. T. Vrublevskis parengė ir 1921 m. Vilniuje Juodvarnio slapyvardžiu išleido knygelę *Uwagi o projekcie P. Hymansa (Pastabos dėl P. Hymanso projekto)*. Pateikė kritinių pastabų, tačiau projekto ištaisai neatmetė, manydamas, kad jis „gali būti priimtas, jeigu ne kaip pagrindas, tai bent kaip išeities taškas diskusijai dėl susitarimo“.¹⁵

Nors T. Vrublevskis Lietuvos-Lenkijos santykių klausimu save vadino statistu federalistu, tačiau griežtai pasisakė prieš Hymanso projekto „federalistinius“ fygos lapelius, iš tikrųjų ne tik Vilniaus kraštą, bet ir Nepriklausomą Lietuvą atidavusius Lenkijos hegemonijai, kuri, T. Vrublevskio žodžiais tariant, buvo geidžiama vien tik tenkinant „politines Vidurio Lietuvos bismarkininkų ambicijas“.¹⁶

Kaip žinoma, Lietuva, o vėliau ir Lenkija Hymanso projektą atmetė.

„Vidurio Lietuvos“ laikais didelio visuomenės rezonanso sulaukė 1921 m. birželio 14 d. Vilniaus apygardos teisme svarstoma laikraščio *Straż Litwy (Lietuvos sargyba)* redaktoriaus ir leidėjo Mykolo Biržiškos byla dėl tame laikraštyje paskelbto straipsnio „P. J. O. pasikalbėjimas su šv. Kazimieru“. Kadangi straipsnyje pašiepiama forma šv. Kazimieras tariamame pasikalbėjime su Vilniaus endekų publicistu Janu Obstu kartoja pastarojo antilietuviškas mintis, išspausdintas laikraščiuose *Dziennik Wileński* ir *Rzeczpospolita*, prokuratūra apkaltino laikraštį „blevyzgojimu prieš šventuosius“, o M. Biržiškai grėsė sunkiųjų darbų kalėjimas iki 4 metų.

Kadangi byla buvo specifinė, o ją gynė Tadas Vrublevskis, į teismo salę susirinko daugelis ne tik Vilniaus, bet ir iš Lenkijos atvažiavusių advokatų.

Byla turėjo politinį atspalvį: siekta įrodyti Vilniaus endekams, kad lietuviai esą slapti pagonys, įžeidinėją katalikų šventuosius.

Teismas teologijos klausimams į posėdį pakvietė Vilniaus kunigų seminarijos inspektorių kanaaninką Karolį Liubianecą (Lubianiec) ir Aušros vartų kleboną prelatą Praną Volodzką.

T. Vrublevskis savo ginamojoje kalboje teismo teologijos ekspertus sukompromitavo kaip neišmanėlius. Remdamasis žinomų

¹⁴ Kurjer Wileński. 1925, 16 lipca (Nr. 157).

¹⁵ Wróblewski, Tadeusz. Uwagi o projekcie P. Hymansa / Juodvarnis. Wilno, 1921. P. 33–34.

¹⁶ Ten pat. P. 33–34.

Katalikų bažnyčios teologų raštais – Tomo Akviniečio *Summa Theologiae*, Noldino *Summa Theologiae Moralis Fundamental*, *Codex Juris Canonici*, *Breviarium Romanum* ir kitais, jis įrodė teis-
mūi, kad laikraštyje išspausdinto straipsnio turinys neturi nieko bendro su „blevyzgojimu“
prieš šventuosius.

Po teismo K. Liubianecas seminarijos rūmuose, girdint kunigui Petruui Kraujaliui, pareiškė
daugiau nesutiksiąs būti teisme ekspertu.

Bylos klausęsi advokatai, jau nekalbant apie minėtuosius toje byloje pakviestus teologijos
ekspertus, buvo labai nustebinti tokių gilių Tado Vrublevskio žinių iš teologijos. O jis savo
teologijos žiniomis visiems padarė didelį įspūdį būtent todėl, kad rėmėsi labai kvalifikuotais
ekspertais. Jau dvi savaites prieš prasidedant minėtai bylai Vilniaus diecezijos kunigai lietu-
viai, teologijos profesoriai, daktarai ir magistras Petras Kraujalis, Kristupas Čibiras, Mečislo-
vas Reinys, Juozapas Kukta ir kiti ruošė jam gynimo medžiagą, rinkdami citatas iš Katalikų
Bažnyčios autoritetų teologijos veikalų.

Mykolą Biržišką teismas išteisino, o Tada Vrublevskį sveikino salėje buvę advokatai ir net
bylos klausęs Vidurio Lietuvos Laikinosios valdančiosios komisijos pirmininkas generolas Mok-
žeckis (Mokrzecki).

1922 m. Lenkijos valdžiai oficialiai prijungus Vilniaus kraštą prie Lenkijos, Tadas Vruble-
vskis ir toliau nuoširdžiai bendravo su Laikiniu Vilniaus lietuvių komitetu, buvo jo pata-
rėju juridiniais klausimais, gynė lietuvių politines bylas Lenkijos teismuose.

Kūrybinės galios T. Vrublevskiui įkvėpė 1924 m. sausio 31 d. Varnionyse vykusio pirmoji
byla prieš Vilniaus lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ išlaikomas pradžios mokyklas Gervė-
čiuose, Galčiūnuose, Mockuose, Giliūnuose, Giriuose, Knistuškėse ir Gaigaliuose. Teisiami bu-
vo „Ryto“ draugijos pirmininkas kunigas Petras Kraujalis, Gervėčių parapijos klebonas Amb-
roziejus Jakavonis, „Ryto“ draugijos Gervėčių skyriaus pirmininkas Jonas Juškaitis ir mokyto-
jai Ona Šekštelaitytė, Genovaitė Žižmaraitė, Marija Ciemaškaitė, Aleksandras Giedraitis, Bronė
Rakauskaitė, Jonas Raslavičius, Vaclovas Mileišis, Petronėlė Raslavičienė ir Konstancija Rimo-
nytė. Patraukti atsakomybėn buvo kaltinami dėl lietuviškų mokyklų atidarymo be leidimo ir
mokytojavimo nepaisant valdžios draudimų.

Nors visos mokyklos 1921–1922 m. buvo atidarytos teisėtai, teisiemieji buvo nuteisti gana
nemažomis pinigėmis baudomis. Po šios bylos gynimo T. Vrublevskis iš pradžių žurnale
Przegląd Wileński, o vėliau ir atskira knygele išleido darbą *Apie „slaptas“ mokyklas (O szkołach
„tajnych“)*. Darbas buvo skirtas išaiškinti, koku juridiniu pagrindu carinė valdžia persekiojo
lenkų ir kitas katalikų slaptąsias mokyklas. T. Vrublevskis siekė atkreipti Lenkijos valdžios ir
visuomenės dėmesį, kad Lenkijos valstybėje galioja carinės Rusijos baudžiamojo kodekso
straipsnis, pagal kurį buvo persekiojamos lenkų mokyklos carinės Rusijos imperijoje, tik atsi-
kūrusioje Lenkijoje tas straipsnis „griežtai taikomas tautinių mažumų mokykloms ir mokyto-
jams“.¹⁷

Savo atsiminimuose Viktoras Biržiška pažymi, kad Tadas Vrublevskis buvo „puikus kal-
bėtojas teisme, vienas rimčiausių ir įdomiausių 1921 m. dėstytojų mūsų (1919 m. organizuo-
tuose) Vilniuj aukštuosiuose mokslo kursuose, kur jis dėstė lenkiškai valstybinės teisės įvadą,
tačiau spaudoje pasirodydavo kaip sausas ir net nuobodus rašytojas, trumpai atpasakojęs
tik tiriamojo dalyko esmę. Jam visados buvo reikalinga auditorija ir klausytojai, kurie jam
įkvėpdavo kūrybinės galios“.¹⁸ Proga tai kū-

17 Woronicz T. *O szkołach „tajnych“*. Wilno, 1924.

P. 16.

18 Biržiška, Viktoras. *Dėl mūsų sostinės : neužgijusios
žaidos*. Londonas, 1967. P. 141.

rybinei galiai pasireikšti (be kitų progų) atsirasdavo kartą per savaitę, kai jo bute vykdavo (prieš Pirmąjį pasaulinį karą šeštadieniais, o po karo ketvirtadieniais) siauro Vilniaus inteligentų rato susitikimai, skirti įvairioms visuomeninio gyvenimo aktualijoms aptarti. Jie vadinti „susitikimais prie juodos kavos“, nes jų metu buvo ne tik diskutuojama, bet ir geriama juoda kava užkandant juoda duona. Iš lietuvių tuose susitikimuose įvairiu laiku yra dalyvavę Mykolas, Vaclovas ir Viktoras Biržiškos, Bronė Biržiškienė, Jonas Vileišis, Augustinas Janulaitis, Danielius Alseika, Andrius Randomonis (Randomanskis), kunigas Petras Kraujalis, Konstantinas Stašys ir kiti.

Kviečiamas T. Vrublevskis lankydavosi pas Vilniaus lietuvių inteligentus. Ten yra susitikęs su Vilniaus vyskupu J. Matulaičiu, kunigais J. Kūkta ir M. Reiniu. Dalyvaudavo lietuvių rengiamuose minėjimuose.

Kaip buvo rašoma to meto spaudoje, 1921 m. lapkričio 23 d. minint daktaro Jono Basanavičiaus 70 metų sukaktį, Tado Vrublevskio jubilieato pasveikinimas, pradėtas lietuvių ir toliau tęstas lenkų kalba, susirinkusiems paliko „labai gilaus išpūdžio“.¹⁹

1922 m. gruodžio 27 d. už nuopelnus mokslui ir lietuvių visuomenei T. Vrublevskis, J. Basanavičiui pasiūlius, buvo išrinktas Lietuvių mokslo draugijos garbės nariu. Savo siūlymą J. Basanavičius motyvavo taip: „Jis yra Vilniuje plačiai žinomas kaip skriaudžiamųjų ir nuskriaustųjų lietuvių gynėjas teismuose. Kaip doras senovės Lietuvos teisės žinovas ir Vilniaus miesto istorijos tyrinėtojas, jis ne kartą dalyvavo paskaitomis visuotiniuose mokslo draugijos susirinkimuose kaip ir tos pat draugijos organizuojuose aukštuosiuose mokslo kursuose, surinko didelę – apie 60 000 veikalų biblioteką Vilniuje, pilnai atsako Draugijos įstatų §7 ir užsipelno būti išrinktu Mokslo draugijos pagarbos nariu“. J. Basanavičiaus pasiūlymas buvo sutiktas aplodismentais. O kitos dienos posėdyje T. Vrublevskis jau skaitė paskaitą apie „Senajo Vilniaus topografiją“, kurioje argumentuotai įrodė senajo Vilniaus atskirų dalių pavadinimų lietuvišką kilmę. T. Vrublevskis pasižadėjo savo pranešimą parengti spaudai, numatydamas jį paskelbti Lietuvių mokslo draugijos leidinyje *Lietuvių tauta*.²⁰

Kalbant apie T. Vrublevskio ryšius su Lietuvių mokslo draugija, vertėtų pasakyti ir tai, jog silpstant sveikatai ir trūkstant lėšų dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą pradėtai bibliotekos statybai užbaigti, jis pradėjo tartis su Lietuvių mokslo draugija dėl bibliotekos tolesnio likimo.²¹ Tai pajutus Vilniaus lenkų intelektualams ir Lenkijos valdžiai kilo baimė, kaip rašė po kelerių metų laikraštis *Ślowo*, „kad tas nepaprastas žmogus, jausdamas skriaudą, iš piktumo universitetui savo rinkinius perduos lietuviams. Taigi reikėjo juos gelbėti valstybei ir Lenkijai“.²²

Vykdamas T. Vrublevskio valią, jo biblioteka ir kiti muziejiniai rinkiniai buvo perduoti valstybei su jo kategoriška sąlyga, kad jie niekada negali būti išvežti iš Vilniaus. T. Vrublevskis paliko savo neįkainojamos reikšmės turtą visiems be tautybės skirtumo Vilniaus gyventojams, sostinei buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, kurios piliečiu jis save laikė visą gyvenimą.

Lietuvių visuomenės atstovų ryšiai su Tadu Vrublevskiu, užsimezge XIX a. pabaigoje, nenutrūko iki jo mirties. Ypač jie sustiprėjo Lietuvai atgavus nepriklausomybę. Todėl neįtikinamai atrodo atskiruose darbuose išsakoma mintis, kad T. Vrublevskis suartėjo su lietuviiais po Pirmojo pasaulinio karo tik dėl to, kad Lenkijos valdžia 1) jam, įžymiam teisininkui, Vilniaus Stepono Batoro universitete nepasiūlė Teisės katedros vedėjo vietos ir

19 Vilnietis. 1921, lapkr. 25.

20 Lietuvių tauta : Lietuvių mokslo draugijos raštai. Vilnius, 1923. Kn. 3, d. 2 : (1920–1922). P. 480–481.

21 Abramavičius V. Tadas Vrublevskis. Vilnius, 1960. P. 27; Ziemia. 1926, Nr. 5, p. 78.

22 Ślowo. 1932, 27 kwiet.

2) nepakviėtė į universiteto atidarymo proga surengtą banketą. Žinoma, užsigauti buvo dėl ko, tačiau Tado Vrublevskio prieraišumą Lietuvai lėmė nuostata, jog jis esąs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pilietis, savo moraliniu credo pasirinkęs ginti ir globoti visus, patiriančius politines ir socialines skriaudas bei neteisybę. Mano giliu įsitikinimu, tų nuostatų jis nebūtų atsisakęs, nors jam ir būtų pasiūlyta universitete Teisės katedros vedėjo vieta, o į įvairių valstybinių iškilnių proga rengiamus banketus būtų jį kvietęs jo prieš Pirmąjį pasaulinį karą politinėje byloje gintas, vėliau Lenkijos valstybės viršininku tapęs Juzefas Pilsudskis.

T. Wróblewski and Lithuanian Public Figures

S U M M A R Y

The relations between the representatives of the Lithuanian society and T. Wróblewski had been set at the end of the 19th century and lasted until his death. These relations were especially intense at the time when Lithuania regained its independence. Many times the politicians of the independent state referred to T. Wróblewski and discussed with him about the political future of Lithuania. These relations of T. Wróblewski and Lithuania's society can be seen in his activities while defending the accused in the political cases. When invited he used to visit the Lithuanian intellectuals of Vilnius, attended various Lithuanian commemorations and also was voted into the Lithuanian Academic Association as a corresponding member.

He had allways been maintaining his position that there should be some ways to resolve the conflict between Lithuania and Poland. T. Wróblewski' affection to Lithuania corresponded to his attitude and feeling that he was a citizen of the Grand Duchy of Lithuania, who had chosen the defence and protection of those who experienced social offences and injustice as his moral challenge.